

Yaşam

S a r g u n A . T o n t

Engeller...

Basketbolu çok seviyorsunuz ve meslek edinmek istiyorsunuz ama boyunuz bir metre altmış santim ya var ya yok. Küçük boylu olmak Cengiz Han, Timur ve Napolyon'un devlet başkanı olmasına engel olmadığı gibi Alfred Adler adlı bir psikoloğa göre siyasette yardımcı bir etken bile oluyormuş; ama bu boylu profesyonel basketçi olmanız olasılığı neredeyse sıfırdır. Bunun tersi, ben boyu 1.90'ı geçen tek bir ünlü bisiklet yarışçısı duymadım. Yani istesek de istemesek de vücut yapımız özellikle spor dallarında ne yapabileceğimizi oldukça sınırlandırabiliyor.

Ama bazen yapınız ne kadar ideal olursa olsun, önünüze çıkan hiç beklemediğimiz bir engel, örneğin öldürücü bir hastalık, başarı yolunuzu kesebilir. İşte öyle durumlarda modern tedavi yöntemleri ve en önemlisi, hastanın azmi mucizeler yaratabiliyor. Örneğin gelmiş geçmiş en ünlü bisiklet sporcusu Lance Armstrong mesane kanserine yakalandı. Hastalık kısa sürede önce akciğer ve sonra beyine sıçramış. Doktorlar kurtulma şansını yüzde 3 olarak belirlemişler ama morali bozulmasın diye yüzde 40 demişler. Anımsatmakta fayda var: Armstrong hastalığı yenmekle kalmayıp üst üste 7 kez Fransa Turunu kazanan tek sporcu oldu.

Peki beden yapımız bazı spor dallarını meslek olarak seçmemize mani oluyorsa (Armstrong'un boyunun 1.90'ı geçmediğini hemen vurgulayalım) bu tür problemlerin kafa gücüne dayanan mesleklerde başarılı olmaya engel çekmedi-

ği gün gibi ortada. Örneğin, Franklin Roosevelt ABD cumhurbaşkanı seçildiği zaman çocukken geçirdiği çocuk felci yüzünden yürüme gücünü çoktan yitirmişti; Beethoven 9. senfonisini bestelediği zaman sağırdı. Kolları olmadığı için fırçayı ağzına alarak çok güzel resim yapan insanlar bile var. Daha yüzlerce isim sayabiliriz. Azmin elinden pek az şey kurtulabiliyor.

Peki, tıpkı sporda olduğu gibi kafa gücüne dayanan mesleklerde heveslileri caydırabilecek engeller nedir? Tabii hemen akla ruhsal hastalıklar ve bunların başında depresyon geliyor. Depresyon çok ciddi bir hastalık, ama çoğu bu afetle yaşamayı öğrenip başarıdan başarıya koşmasını biliyor. İnanmadıysanız şu listeye bir göz atın:

Büyük İskender, Edwin Aldrin (astronot), Hans Christian Andersen (yazar), Honore de Balzac (yazar), Samuel Barber (besteci), Charles Baudelaire (şair), Ludwig van Beethoven (besteci), Menachem Begin (başbakan), George II (İngiltere

Kralı), Georgia O'Keeffe (ressam), Johann Goethe (yazar), Vaslav Nijinsky (balet), Francisco de Goya (ressam), Laurence Olivier (aktör), Napoleon Bonaparte (imparator), Marlon Brando (aktör), Robert Burns (şair), Lord Byron (şair), Albert Camus (yazar), Frederic Chopin (besteci), Winston Churchill (başbakan), Natalie Cole (şarkıcı), Joseph Conrad (yazar), Richard Nixon (cumhurbaşkanı), Charles Darwin (bilim adamı), Charles Dickens (Yazar), Thomas Edison (mucit), Harrison Ford (aktör), Michel Foucault (filozof), William Faulkner (yazar), Paul Gauguin (ressam), Vincent van Gogh (ressam) ...vesaire. Bu isimleri aktardığım listede daha 300 e yakın ünlünün adı var. Bazı ünlüleri de unutmuşlar, örneğin bilim adamı Stefan Boltzmann ve modern genetik biliminin babası Gregor Mendel. İster istemez insanın aklına "Acaba yaratıcı olmak için depresyon hastası olmak mı gerekiyor" kabilinden bir soru geliyor.

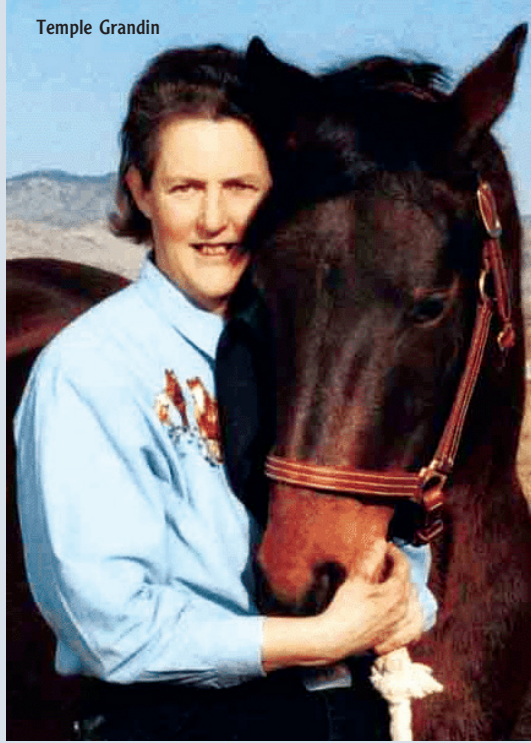
Gerçekten bazı araştırmacılar yaratıcılık ve depresyonun aynı genden kaynaklanabileceğini iddia ediyor ama bu konuda fikir birliği sağlanmış değil. (Örneklerin hepsini dış ülkelerden almamızın nedeni, bu konuda bildiğimiz yerli bir bilimsel çalışmadan haberimiz olmamasıdır. Zaten bizde de değişik bir sonuç çıkacağını sanmıyoruz.) Her neyse, özellikle genç okuyucularımızın dikkatini çekmek istediğimiz nokta, depresyon gibi ciddi bir hastalık bile azimli bir insanın bilimin, sanatın ve siyasetin en üst basamaklarına tırmanmasına engel olmuyor.

Hubert Dreyfus

Depresyon ruhsal hastalıklardan sadece bir tanesi. Biyolojik kökeni olduğu sanılan daha bir sürü ruhsal hastalık var. Bu yazımızda bu hastalıklardan birine yakalanmasına rağmen başarılı olmuş iki bilim insanını sizlere yakından tanıtmak istedik.

Belki anımsarsınız, iki ay önce yayımlanan Ressam Bilgisayarlar adlı yazımızda bazı araştırmacıların insan beynini tıpkı bir bilgisayara benzettiklerini, ama diğerlerinin buna karşı çıktıklarından bahsetmiştik. Yerimiz kısıtlı olduğu için o yazımızda bahsedemediğimiz birisi var ki bu konu gündeme geldiği zaman ilk Onun adı akla gelir: Hubert Dreyfus. Dreyfus, lisans, yüksek lisans ve doktorasını Harvard Üniversitesi'nden aldıktan sonra MIT'de yardımcı doçent ve doçentlik ünvanını kazanmış. Daha sonra California Üniversitesi'nin Berkeley kampüsüne transfer olmuş ve şimdi orada profesör olarak görev yapıyor. Dreyfus hiç bir bilgisayarın insan beyni gibi çalışabileceğini kabul etmiyor. Burada haklı veya haksız tartışmasını bir yana bırakarak bugünkü konumuzla ilgili, çok şaşıracığınız bir açıklama yapalım: Dreyfus doğuştan beri çok nadir görülen bir beyin hastalığı olan "prosopagnosia" dan mustarip. Aynı depresyon gibi bu hastalık da beyin yapısındaki bir bozukluktan kaynaklanıyor ama depresyonun aksine tedavisi yok. Bu tür hastalar yeni tanıştıkları bir yüzü bir gün sonra hatırlamıyor. Onlarla defalarca tanışanların bile, her yeni karşılaşmada kim olduklarını sözlü olarak tanıtmaları gerekiyor. Bu sorun yetmi-

Temple Grandin

yormuş gibi Dreyfus aynı zamanda bir okuma engellisi. Harry Kreisler ile yaptığı bir söyleşide okulda başına gelenleri şöyle anlatıyor: "O zaman diğerlerinin yarısı kadar hızlı okuyabildiğimi öğrendim ve (özellikle) başka bir dilde yazılmış makaleleri okurken çok güçlük çektim, ama dinleyince ne dediklerini anlayabiliyordum. Bu yüzden fazla okumak gerektirmeyen bir meslek seçtim." İlk seçimi fizik olmuş. Ama denklem çokluğundan rahatsız olunca felsefeye dönmüş. Peki, felsefede de çok okumak gerekmiyor mu? Evet diyor, Dreyfus; ama felsefede yavaş okumak bir avantajdır çünkü o zaman okudu-

ğunu çok daha iyi anlarsın. "Kant'ı (ünlü Alman filozofu) saatte 10 sayfa okuyabilirsin; bu belki çok hızlı, belki 5 daha uygun. Aynı şey, benim çok beğendiğim Heidegger'in yazıları için de geçerli".

Sizlere tanıtacağımız ikinci engelli, Temple Grandin adında şu anda, Colorado Üniversitesi'nin Veterinerlik fakültesinde doçentlik yapan bir banyan. Doktorasını da Illinois Üniversitesi gibi çok kaliteli bir üniversiteden almış. Grandin 3 yaşına kadar konuşamayınca ailesi onu hastaneye götürmüş ve doktorlar kendisine otizm teşhisi koymuşlar. Bu hastalık, en belirgin etkilerini iletişim bozukluklarında gösterir. Otistikler genellikle arkadaşlık kurmakta ve sürdürmekte, soyut kavramları ve başkalarının el yüz hareketleriyle ne gibi bir mesaj verdiklerini anlamakta güçlük çekerler. Bununla birlikte otistikler çok yaratıcı ve sentez yetenekleri kuvvetli kişiler olabiliyorlar. Çok önemli bir özellikleri de, diğer insanlara nazaran hayvanlarla çok daha yakın duygusal ilişkiler kurabilmeleri. Grandin bu ilişkileri iyi kullanarak mesleğinde birçok ilke imza atmış. Hayvan davranış ve genetiği üzerine yazdığı kitaplar beğeni toplamış, "Animals in Translation" (Tercüme Edilen Hayvanlar) kitabı en çok satılanlar listesine girmeyi başarmış.

Şimdi yurdumuza dönersek, fiziksel engelli vatandaşlarımızın yaşamlarını kolaylaştırmak için son yıllarda eskiye göre çok daha fazla çaba sarfediliyor ama daha yolun başındayız. Ruhlen engelli vatandaşlarımızı da tedavi edecek hastanelerimiz var; ama ben yine de şu soruyu sormaktan kendimi alamıyorum: ÖSS sınavlarını göz önüne alırsak, eğer Dreyfus veya Grandin ülkemizde doğsaydı iyi bir üniversiteye girme şansları ne olurdu dersiniz? Bu soruya en doğru yanıtı, sanırım boyu bir altmış civarında bir profesyonel basketbolcu verebilir.

Lance Armstrong

Meraklısı için kaynaklar

Depresyon için:

Celebrity Meltdown, Psychology Today, December 1999, pp. 46-49, 70, 78

Ikelman, Joy. Famous (Living) People Who Have Experienced Depression or Manic Depression, <http://www.frii.com/~parrot/living.html>

Ikelman, Joy. People of the 20th Century Who Had Depression or Manic Depression, <http://www.frii.com/~parrot/dead.html>

Dreyfus için:

<http://ist-socrates.berkeley.edu/~hdreyfus/index.html>

<http://globetrotter.berkeley.edu/people5/Dreyfus/dreyfus-con1.html>

Grandin için:

DISCOVER Vol. 26 No. 05 | May 2005

<http://www.templegrandin.com/templehome.html>